

Aby prawidłowo czytać zarzeckie teksty należy pamiętać o wymowie nosówki zarzeckiej:

Literę **ą** w tekstach zarzeckich należy czytać jak pierwszą samogłoskę w słowie **szansa**.

Pod tekstem znajduje się **słowniczek** gwarowy.

Żań gąsi

Emil pochodził z miyjsca, kierego już ni ma. Ze zalotego Zorzyczo, kaj teraz szpluchajóm fale Goczółkowskiego Jeziora, a kiesi boła wielko, piykno wieś. Przeżył tam całe 90 roków. A teraz jako przesiedlaniec naszeł się w Lipniku, kole Biylska. Takich jak ón ludziska nazywali utopcami, ale nie na paskudą, a do szpasu.

Dni uciekały Emilowi jedan po drugim, a wszyscy boły jednaki. Kie rano dómownicy wychodzili, starsi na szychtą, a dziecka do szkół, siadoł pod okną na ławie i tam czakoł na nich połową dnia. Wzrok wtanczos kierowoł ku światłu, ale króm rozmytych plam nie widziół prawie nic. Ani słónczka na niebie, ani strómów zielónych, ani pieska, kiery z placu wachowoł cały statek. Widzieć przestoł dziepro na starość. Piykne obrazy ze świata pómału odpływały, aby już nigdy się nie wrócić. Roz jedan zdało mu się, że widzi rodzinne stróny, swojo młodo żónką, cecerką w kolybce, a nawet Gołysko Panióm we zocnej kaplicy. Pomyśłoł, że wymodlóny wzrok się wraco. Spotkoł go jednak srogi zawód, bo wszystko to pochodziło z jego spómniyn i wyobraźnie. Ni mioł za to żalu do Stwórcy, bo tan wynagrodził go długim życim i czelodkóm szykownych dziecek, wnuków i prawnuków. Downo też zapómniół, co biyda a głód. Siedziół, rozmyśłoł, spóminoł downe dzieje i tak mu snadnie schodził czas. W tej chwili usłyszół skrzypliwo furtką, radosne popiskiwanie psa i głos prawnuczki Andzi:

- Bosy, Bosik! – zawołała na swojigo ulubiańca i zaroz głoskała jego kudłaty łeb. Potą żwawo przemierzyła siań i weszła do izby.

- Starziczku! Dzisio we szkole boło moc szykownie! Naszo rehtórka sprawdzała zadania i jo czytała po zorzycku o tam biydnym pachółku Jądrysie, co gąsi posoł. Kiesi żeś mi o tam opedziół, a jo to opisała i dała tamu tytuł *Żań gąsi*. Dziecka boli mocka radzi przez ta naszo zorzycko rzecz, bo jeszcze taki nie słyszeli.

- Doprowdy? Tóž bołbych fest rod, jakbyś i mnie to przedstawiła.

Andula przicupła przy dziadkowi, otwarła kajet i zdani po zdaniu pómalutku, dokładnie czytała. Kie zaś skóńczyła, starzik pedziół tak:

- Aleś to szumnie opisała! Choć stary, to zech się wzruszył. Tóž gor ci teraz powię jeszcze jedno ciekawo rzecz. Tan to pachółek Jądrys prziniós na Gołysz cudowny obraz. I o tam prawi słynno legynda o Gołyski Pani.

- Słynno legynda? Tóż opowiydzcie drapko, jako to boło.

- A mosz cyrpliwość, żeby wyposłuchać?

Starzik wygodnie rozsiód sią na ławie i rozprawioł tak:

- Boło to downo tamu we Zorzyczu. Jedan pachotek, a mianowali go Jądryś, służył u siedloków, niejaki Gzelów. Trefił na gospodarzy wielce przitómnych jeszcze za bajtla, a przez to, że rodzóno matka snoploczka pociepla i kansi wypruła. Szandary łowili niegodnóm stwore, ale nika nie dostali. Mioł sanek tref, bo bez ludzkigo opatrunku rychło by przecą skrep.

Jądrysek od małego boł kapką nierychtyk. Nóżeczki mioł szure, jednóm od drugi delszóm, lewajtkorz, przy tamu puklaty. Jednako nic darmo od ludzi nie dostał. Jak jany zaczón drepsić, już musioł na chlyb zarobić. Nieroz mu sią słodko spało, jak nań wołali:

- Jądryś! J-ą-ą-dryś! Tóż jaki to z ciebie pasiorz? Już słońce nad lasym, a ty fórt leżmo! Cożeś to taki darebok? Żań gąsi porzad! Żań gąsi, żań!

Za chwilą, po mokrej od rosy miedzy, szło sobie stadko ku bajerkowym łągóm. Z przodku prowadził wielki gąsior. Za nim człapały gąsi, wszystkie rowniutko, gąsiego, gąś za gąsióm, a za ostatnióm gąsióm drepsil ospały Jądryś. Mocka tu boło piyknie nad Bajerką. Bujne trowska i sity, roztomaite kwiotki i ziele: strzapoczki, kamelki, mlycze, żabi oczka, kozie drzistki, koszyfoł, kóndrotek, wanieliczka, jązorki, szczyrbok, świńsko trowa, włósióna, świętojańskie ziele, smrodlawo zuzka, judoszowe srybniki, grómotrzask i wiela jeszcze inkszych. Nad nimi furgaly kolorowe mantelki, a boczónie pilnie pochledaly żab. Ażeby gąsi lepszy sią pasty, tóż śpiywoł im Jądryś pieśniczki, wszecki jaki znoł, nawet kolądy. Przy tamu strugoł pitwoką kłopotki, z kierych wychodziły roztomajte chłopki, mandory i zwierzątka. Roz jedan chcioł nawet zwielebić figurką Maryji, ale to boło dlo niego za trudne. Kole połednio, jak gąsi już sią napasty, co widzioł po ich wielkich wołach, pachotek radośnie zawołoł na cały głos:

- Liwa, liwa ku dómowi, bo sią jeś chce pastyrzowi!

Doś długo z Jądryśa boł lichawy cwerek, ale jak mu piżło patnost, wystrzelił do góry, sił nabroł i stoł sią cotką słószny szamster. Roboty sią żodnej nie boł i wszyckigo imoł na siedlokowych gróntach. Kónie szerowoł, kludził przy oraniu, potą hakowoł, nieroz od wschodu do zachodu słońca. Żnał żyto, a snopy ukłodoł do łebskich mandor. Zwiezióne obile burdokowoł do ostatnigo ziorka, potą w wańtuchu i miechach snosił do szafarnie. Kosoką ción trowsko do mycków i trusioków, a co zostało, susził na siano w ostropcach. Wywoził bryjot i kidoł pod sadzoki, żeby na jesiyń szumne doszły, a ozbiyrane ziamioki ściepowoł do gruby, becoki zaś skłodoł we brogu. Co rano i wieczór odbywoł babucie i kormiki, a krowy wyganiół na rajczule. Potą we stowkach obsługowoł szlajisy, otwiyroł i zatwiyroł i czyścił pidła. Roz w tydniu przed dniym pańskim osnozoł plac i masztoł, ażeby gospodanka nie tyrtała, a nie fuczila. Zimowóm poróm zatopioł piece, a po zbijaczce piekarok. Jak boło trzeja, bo dziywka miała pilobą, potrefił nawet ucackać śmietónką na masło, zawsze przecą przy tamu masnego liznył. We dni targowe chodzowoł do miasta za gospodarskimi klamotami abo po jaki norychta. Roz w roku w gminie odrobioł szarwak, krampoczą i sipóm przy rzyce działoł

ziamne roboty. Tam dostał zawsze swaczną na fajrant i dobry kust. Kie zaś włodarza nimoc chyciła lebo roznimóg, sóm robotami chłopskimi szafarził na całym statku. Miał to fest rod i tamu przoł.

Kieregoś dnia, a boło to we siyrpniu, stawił się u gospodarza i pado:

- Pilne roboty pokóńczóno. Żniwówka odtaińcowano. Jak każdy rok, na pąc bołbych rod podrepsić.

- A co cią, Jądrys, zaś ponokło? Każ cią zaś nosi?

- Ap, do samej Cząstochowej! Paniańką nawiydzić.

- Do Cząstochowej? Nie być zaś taki szpasowity. Telki kąs drógi? Szłapcugą szpotawiec nie udzierży.

- Nadyć s pómocóm boskóm dokuszykóm. Łóńskigo roku w odpust sóm Frydek zech naszczywił. A teraz bodzie bliży.

- Nie bliży, a deli. O dwakroć deli aniże do Frydka! Dej se to pedzić.

- Przesóńcie się chłopy szumcować, a se dopalować! Niech sanek idzie. W gospodzie nie wysiaduje, z dziołchami nie galani, ani się nie smyko, z lipstóm nijakóm nie zolyci. A w rzykaniu przecą nic złego – pado gospodanka.

- Tóż jo nie prociw, piloby terazki ni ma. Godóm o tam, żeby ka sanek nie przepod. We świecie nie brakuje kaj jakich barabów i biermantkorzi.

Wczas rano Jądrys poczón się szykować. Ze szranku, kaj trzimoł szaciwo, lónty i szwory, wyjón co lepsze szurgoty i biglowane prodło. Przeblyk się do czerstwego, żeby być ka jako wysztiglowany. Posznupoł za jodłym. Z gliniannego bóncloka, co stoł we grudzy, nabroł kwaretką siwotki i włoł do krauzy, a z odmaryje dwusztwiertówką masła, zaś ze szpyrnika fetu do szmarowania. Potą rampołą dostał ze studnie świyżutko wodą i włoł do manaszki. Gospodanka upiykła plecióne żamły, słodko kukliczką, a gotowe sztrudle prziniósła ze szpajski. Wszycki bambetle, a boło ich wiela, wciepoł do pytlika, a co się nie smieściło, do paktasze.

- Ostóńcie z Bogą, gospodarze! Za dni trzi, sztyry, bode już w Cząstochowej, a za tydziyń spadki.

- A dej se pozór i pilnuj szantofla, żeby cią ze szporunku jaki miechorz nie oszkuboł abo falesznik nie wykminił! Jak już tam trefisz, bo fantą mosz kroatóm, tóż nie zapómni choć za nas porzykać! – napómniol go Gzel.

- Toć, ja. Toć, przecą! Za gospodarza i gospodanką.

Kuszyk, kuszyk. Kuszykoł sobie zorzycki pachotek, puklaty, o kryce, we świat daleki. Pozdel cesty, kiero zdała się ni mieć kónca, rosły strómy wielki i małe, stare lipy i dąby, a liści dowwały libeżny chłód. Pola i miedze ozdobiały drobne kwiotuszki późnego lata, a nad nimi lotały kolorowe mantelki.

- Jaki tan świat je szumny, co go Pónbóg stworził! Telki pola, telki lasy i wody, wioseczki i miasta. A nad nim Paniańska święto Częstochowsko, Frydecko, Kalwaryjsko czuwo.

Piyrso nocką przeklamot w kopie siana w spokojnym miyjscu, bo wedle starego kierchowa. A potą we stodołach i kaj popadło. Miotł piykne sny, w kierych nie boł ani chrómy, ani puklaty, a Maciczka Jasnogórsko uśmiychała się dón i szeptała:

- Pódź haw, saneczku, pódź bożatko!

Na kóniec sztwortego dnia, tam, kaj pioskowo cesta wychodziła z wielkigo brzimowego lasu, uwidzioł na strómej kampce fest wysoko wieżę, kiero piyknie blyszczęła w zachodźóncym słońcu. Aże mu od tego dech zaparło.

- Naozaist to ón? Częstochowski klasztor? Tóż jednak żech trefił, dodrepsił.

Pod wieczór na plac klasztorny dobiło ze wszyckich strón moc narodu. Młodzi i starzi, herscy i boroki, pospołu się tukej schyrkli. I boło tam ludzi cołkym słósznie. I dziadów kupa, co heftowali, jedni bez giczali, ponikierzi ślepi. I teraz się Jądryś naocznie przekónoł, że ni mo na co karwynczeć, jak telki szmat drógi o własnych siłach przykwanckoł. Tak boł rod tamu, że zaroz kapsóm poszelóntoł i chanół żebrokom kieryś grosz.

Na polu nastoł cimok. A tam w klasztorze panowała światłość. Poliło się moc świyc. W kaplicy zagrały trómpety, odsłónił się obraz. Jądryś z ostudą podniós wzrok. Czuł, że mu gańba, bo przecą grzisznik. Z tutorza patrzyła Óna, roztomiła Pani. Na piyknym licu dwie szramy od okrutnego nieznoboga nie odbiyraty ji urody.

- Paniczko sławno, Jasnogórsko... – tela był w stanie powiedzieć, a z oczy kapały mu płaczki.

Na modlitwie i śpiywie zetrwoł w klasztorze do samej północe, tak mu tam boło dobrze. I ganc zapómniotł o swoich starościach. A w nocy zaś miotł piykne sny. Widzioł siebie samego, jak niós do Zorzyczo obraz. A boła na nim Maryja, ta sama ze szramóm na liczku. Potą zaś ludzie w jego wiosce rzykali do nij i doznawali łask.

Rano, jak jany podniós powieką, tóż zaroz polecioł ku budóm. A tam na sztańdach leżało mocka roztolicznych fidrygałów, różańce, szkaplyrze, medaliki i inksze powynokwiane pamióntki. Zaś na nejwiększym kramie same obrazy z Maryjóm, ze szramóm na liczku. O takim marził. Obroł se jedan i pado do kramorza:

- Tan mi spakujcie, bo je nejpiykniejszy. A wiela za niego liczycie?

... Ni miotł jednak Jądryś telkigo grosza. Targowoł się z kszefciorzą, żeby go doł łacni, ale tan nie opuścił. Tóż zasmucóny odszed. Strómy w okamrziku zaszumiały, serwoł się wiater, pachotek się dziwo, a obraz, kierego obroł... leci... prosto ku niamu!

- Sumeryjo Pańsko! Co jo teraz poczną?

Co sił objón obraz, pochylił i słożył sanowski kus, bo taki miotł z dóma becyjón. W tej samej chwili wiater ustoł. A kramorz po tam, co widzioł, niemało się wystrasził i uznoł to za cud. Nie chcioł już teraz żodnej zapłaty i obraz doł darmo.

- Sama Maryja mnie wybrała! – pomyślał Jądryś. - Od teraz mój skarb, który o wiele więcej warty niż wszelki grosz.

I zaraz rościępoł, co naszporowoł, rubsze na tace, drobnioki borokóm.

- Niech widzóm, żech nima bele jaki duczkoż.

Poświęcony obraz włożył na pleca i ruszył śnim spadki do dóm. Jakosik mu było śpiyszno, cosik go ciśło i pchało i gzuł jak z wielki, strómej kampki. Przebiyroł gibko szmatławymi klepetami, bo go przestały boleć. Radośnie se przy tamu podśpiywowoł - *Przy obchodzie nawiedzynia Twego...* Mało co kaj spoczywoł i jod niewielą, i już po trzech dniach marszu boł spadki dóma. A tam szeł ażę sztyry. W Gzelowej chałpie dźwyrze otwarte do korzón czekały na pachotka, w kóncu doczkały.

- Niech bodzie pochwalóny! – pachotek pozdrowił gospodarza, co ślampił na wysiodkach.

- Na wieki, aman – odkłónił się Gzel. - A coś to przitargoł na tam swoim puklu? Aby nie jaki malunek?

- Dyc rychtyk. Dobrze prawicie. Cudownóm Panióm, ze samej Cząstochowej! Bodzie za nami pilnie orądować.

- Od takich rzeczy je farorz. A ty się drap przeblycz, bo robota czako. Krowy za tobóm już się potesknily. Doś by tego bisagowanio.

- Nadyć że dej sankowi spocznyć, bo z drógi – urwała Gzelino. - Póć sam Jądrysku do waszkuchani, zicnij a przegryź, boś wychud jak ciga na wiosną. W niedzielą, jak dychniesz, wyrządźisz wszecko, jako tam boło we świecie. Moc żech ciekawo!

Pachotek nie wiedzioł, kaj obraz powiesić, bo nawet ni mioł swoji izdebki. Spowoł boroczek w masztolu z kóniami. A chcioł się Paniankóm z innymi podzielić. W przisiótku Gołysz, przy samej dródze, obroł na szumnej lipce piykne miyjsce, a jedan stolorz zwielebił na obraz szykowno skrzinką.

- Teraz już żodyn nie powiy, że mo się Maryja na Zorzyczu źle – pedzioł do siebie zadowolóny.

Ludzie pómału poczli tan obraz nawiydzać. Przystowali na paciyrz, jak szli z roboty czy wracali z pola. A po nieszporze w niedzielą niewiasty i panny śpiywały tam pieśniczki do Maryji i tak im boło dobrze, że nie umiały się roząś. Gzel, jak to wszycko widzioł, poczuł się hyrny i za porą roków zafondowoł wielko drzewianno kaplicą. Na tela stała się óna zocno, że przichodziła tu procesjo z parafialnego kościoła.

Jądryś się z czasym postarzoł i jak każdy zemrził. Ale kult Matki Boski rozkwitól coroz to barzi, aż postawili w Gołyszu kaplicą murowano, wielko jak kościół. Przychodziły tu dycki pielgrzimi z bliska i z daleka. Ze Zobrzega, Wisły, Frelichowa, Strumianio i Chybio. I z dalsza, Rudzicy, Studziónki, Ligoty, Czechowic. I nie wiadómo skiyl. Ludzie do Panianki tak mocka tesknili, że co roku procesyj boło ażę trzi: majowo błagalno o dobre urodzaje,

nejparadniejszo lipcowo na odpust i jeszcze wrześnieowo dziękczynno za dobre plóny. A Gołysko Pani bezustannie darziła swój lud swoimi łaskami.

Zaś dzisio, po tam potopie, kiery załoł Gołysz i całe Zorzycze, wiela ludzi wierzi, że przidzie tako chwila, kie Gołysko Pani we wielki chwolbie wróci na downe miyjsce, sprowadzi potomków swojigo ulubiónego ludu i na nowo odbuduje kaplicą i całóm zocným wieś.

Słowniczek

babucie - świnie

bai – nawet, również

bajtel – dziecko, smarkacz

bambetle – rzeczy, drobiazgi

bantować – kłócić się, hałasować

baraba - bandyta

barži – bardziej

becoki - duże ziemniaki

becyjóng – wychowanie

biermantorz – łachudra

biglowane – wyprasowane

bisagować - próżniaczyć

boczónie, bocónie - bociany

borok – nieborak, biedak

bożatko – biedactwo *pieszczotl.*, od: bożatko

bónclók – gliniany garnek

bróg, w brogu – kopiec z warzywami

bryjot - rzadki gnój

budy - kramy

burdok, burdokować – wialnia na zboże, czyścić zboże

chanół - rzucił

chleđać, pochleđać – szukać, poszukiwać

chrómy - kulawy

chwolba – chwała, duma

ciepać - rzucać

ciga - koza

cwerek – maluch, karzeł

czelodka - czeladka

czerstwe prodło – tu: świeżo uprana bielizna

darebok - leń

delszo - dłuższa

do korzón dźwyrze (dźwyrzi) otwarte – drzwi otwarte na oścież

dodrepsił, od: dreptał – dotarł, doszedł

dokusztykać – dokuśtykać, dojść

dopalować – dokuczać

dostali – znaleźli

doszły szumne – dojrzały dorodne

dóma, w dóma – w domu

dón – do niego

drap, drapko - szybko

duczkorz – sknera, dusigrosz

dwusztwiertówka - osełka masła dwa razy po ćwierć kilograma, tj. półkilogramowa

dycki - ciągle, zawsze

działać – robić, wykonywać

dziepro - dopiero

dziwać sia - patrzeć się

falesznik – oszust

fanta – charakter, natura

farbiczki – chabry, bławatki

farorz – ksiądz

fest – bardzo, mocno

fet – smalec, tłuszcz

fidrygały - drobiazgi

fórt – ciągle

fucziła – dąsała się, gniewała

furgały – fruwały, latały

galani – zaleca się

ganc – całkiem

gąsi - gęsi

gańba – wstyd

gibko - szybko

gor – tu: tym bardziej, zwłaszcza; gorąc

gospodanka – *zdrob.* gospodyni
grónt, na gróntach – tu: na gospodarstwie
gruba – tu: dół, piwnica
grudza - piwniczka pod podłogą
gryf - uroda
grzich, grzisznik – grzech, grzesznik
hakować pole - bronować
heftować grosz – żebrać pieniądze
herski – zdrowy, ładny
hyrni – dumni
Jądryś – Jędrys, Andrzej
jedan - jeden
jedan śnich – jeden z nich
ka jaki – jaki tylko, przeróżny
kaj - gdzie
kajet - zeszyt
kampka - górka
kąs - kęs
kansi - gdzieś
kapką – trochę
kapsa – kieszeń
karwynczeć - narzekać na zdrowie, niedomagać
kidać – tu: rozrzucać gnój
kie - kiedy
kiercho(ó)w, kiyrchof – cmentarz
kiery – który
kiesi, kiesik - kiedyś
klamoł – drzemał, spał
klamoty – przedmioty, rzeczy
klepeta, klepce – nogi
kludził - prowadził
kłopetki – klocki, kawałki drewna
kole - obok
kormik – wieprzek
kosok - sierp

krampocz- kilof

krauza – słoik, wek

krokaty – uparty, złośliwy

króm - oprócz

kryka, o kryce – laska, o lasce

kszefciorz – handlarz

kukliczka – ozdobna słodka bułka

kus – pocałunek

kust – wyżywienie

kuszykać - kuśtykać

kwaretka – garnuszek ćwierćlitrowy

lewajtkorz – leworęczny, mańkut

leżmo – leżąco

libeżny – miły

lipsta - narzeczona

lónty – ubrania, odzież

łacny – tani

łowić – szukać, poszukiwać

łóńskigo roku – zeszłego roku

łutorz - ołtarz

maciczka – mateczka, matula

mantelki, myntelki – motylki

masny – tłusty

masztol – stajnia dla koni

mianowali go – zwali go

miechorz – złodziej

miersko – przykro

mioł to fest rod – bardzo lubił

moc, mocka – dużo, wiele

móm rod – lubię, kocham

mycek, mucek – królik

na miano – na imię

na pąc bych rod boł podrepsić – chętnie wybrałbym się na pielgrzymkę

naozaist – naprawdę

na swe – na swoje miejsce

naszczywił – odwiedził
naszporował – zaoszczędził
natóż toć – oczywiście
nie dostała – nie znalazła
nieznoboga - bezbożnika
nimoc go chyciła – zachorował
norychta – narzędzia
nożyczki szure – nóżeczki krzywe
obili, obile - zboże
odmaryja, olmaryja – spiżarka lub szafa spożywcza
opatrunek – opieka
opedzioł - opowiedział
osnożoł – sprzątał
ostropiec – stojak na siano
ostuda - wstyd
ozbiyrane – pozbierane, uprzątnięte zbiory
pachołek – młodzieniec; parobek
pado - mówi
paktasza – torba podróżna
pąc – pielgrzymka
pasiorz – pasterz
pedzieć - powiedzieć
pidło – śluza drewniana stojąca w stawie
piekarok – domowy, przydomowy piec na chleb
piloba – pilna praca
pitwok - nóż
pszczańsko (piszczkańsko?) cesta – pszczyńska droga
plac - podwórko
pociepła – porzuciła
podane - podobne
podrepsił – podreptać, tu: poszedł, udał się w drogę
podziwcie się - spójrzcie
ponakło – przyszło do głowy
ponikierzi - niektórzy
porzad – prędko

porzykać – pomodlić się
pos – paść
poszelóntoł – potrząsnął
potã - potem
powynokwiany – powydziwiany, wymyślny
pozdel - wzdłuż
pódź – chodź, pójdź
prawić - mówić
prociw – przeciw
prodło – pranie
przeblyc się – przebrać się
przecą - przecież
przikwanckać – przywlec się
przitómny – odpowiedzialny
przoć, tamu przoł – lubił, kochał to
puklaty, pukiel – garbaty, garb
pytlik - tobołek
rajczula – pastwisko
rampoł (rympoł) – kołowrót w studni
rące – ręce
rozmiłe – miłe, drogie
roznimóg – zaniemógł
rozprawioł – opowiadał
roztoliczne – rozmaite, przeróżne
roztomajte - rozmaite
roztomiła – droga, kochana, szanowna
rzykać, porzykać – modlić się, pomodlić się
sadzoki – ziemniaki do sadzenia
sanek, saneczek – chłopak, synek, syneczek
sanowski kus – synowski pocałunek
schyrknyć się - zwołać się, zgromadzić
siedlok – bogaty gospodarz
siań – sień
sipa – łopata
siwotka – serwatka

skiył – skąd
skludził – sprowadził, przyprowadził
skrep – umarł
ślószny, ślószenie – duży, wiele
snachtowani – dogadzanie
snadnie – łatwo
spadki – z powrotem
stamtela - stamtąd
starziczek – dziadzius
statek – majątek, gospodarstwo
stowki – stawki, stawy
stróm - drzewo
stwora – *lekcew.* kobieta
sumeryjo – tu: okrzyk zdziwienia
suszić - suszyć
swaczyna – posiłek po odrobionej dniówce, podwieczorek
szaciwo - ubranie
szafarził – zarządzał, kierował
szamster – kawaler
szandar – żandarm
szantofel – portfel, portmonetka
szarwak - praca społeczna na rzecz gminy
szerować – zakładać uprzęż
szlajsy - zasuwki wodne, śluzy
szłapcugą nie udziery – piechotą nie da rady
szmatławymi – niezdarnymi, krzywymi
sznupać, posznupać – szukać, myszkować, przeglądać
szpajska – spiżarka
szpas, szpasowity – żart, żartowniś
szpluchać, żbluchać – pluskać
szporować, szporunek – oszczędzać, co zaoszczędzone
szpotawiec - człowiek kulejący, koślawy
szpyrnik – pomieszczenie na wędliny, zwykle na strychu
szrama – blizna
szrank - szafa

sztandy – stragany
sztrudla – strudel
sztwortek – czwartek
szumcować – kłócić się, wymądrzać
szumny - piękny
szure – krzywe
szwory – ubrania, ciuchy
ściepować - zrzucać
ślampiń, ślympiń – czekał
tan to - ten to
tamu przoń – lubił to, kochał
tan - ten
tela - tyle
telki – taki
toć ja – ależ tak
tref, mioń tref, trefiło mu się – trafiło, udało mu się
trusioki – indyki
tukej - tutaj
tyrtać – zwymyślać, szybko mówić
utopce – wodne stwory
ucackać, cackać śmietónke na masło – zrobić masło
wachować – pilnować
waszkuchyń – kuchnia gospodarcza
we wercie - wart, cenny
wedle – obok, koło
w okamrziku – w okamgnieniu
worce – jest wart
wszycko – wszystko
wychud – schudł
wykludzić – wyprowadzić
wykminił – okłamał, oszukał
wypruła – tu: uciekła
wyrzędzić – opowiedzieć, zreferować
wysiodki – siedzące miejsca we wnęce przy drzwiach wejściowych

wysztielowany – wystrojony

zatopioł piece – rozpałał ogień w piecu

zbijaczka – mięso i wyroby ze świniobicia

zdziałać masło – sporządzić ze śmietany masło

zemrził - umarł

ziamia - ziemia

zicnij – usiądź

zocny – zacny

zolycić – zalecać się

zorzycko rzecz – zarzecka mowa

Zorzycze – Zarzecze

zwielebić – urządzać, przygotować

żamła – bułka

żań gąsi – goń (wypędź, wyprowadź) gęsi na pastwisko

żniwówka – doroczna zabawa dożynkowa